

Regionalna ekonomija

- izborni predmet na III godini -

5. REGIONALNA POLITIKA CRNE GORE

**OSTVARIVANJE CILJEVA EKONOMSKE,
SOCIJALNE I TERITORIJALNE KOHEZIJE
(ciljevi EST kohezije)**

REGIONALNA POLITIKA CRNE GORE

IV REGIONALNI RAZVOJ CRNE GORE: OSTVARIVANJE CILJEVA EKONOMSKE, SOCIJALNE I TERITORIJALNE KOHEZIJE

1. Stanovništvo, zaposlenost i nezaposlenost
2. Strukturne promjene

V STRATEŠKI DOKUMENTI

1. Zakon o regionalnom razvoju (2011)
2. Strategija regionalnog razvoja Crne Gore
  - 2.1. Prioritetne oblasti razvoja, prioriteti i mjere za ostvarivanje ciljeva na nacionalnom nivou
  - 2.2. Finansiranje regionalnog razvoja – domaći izvori
  - 2.3. Finansiranje regionalnog razvoja – inostrani izvori
3. Statistička podjela Crne Gore
4. Regionalne razlike – Indeks konkurentnosti i Indeks razvijenosti

Stanovništvo Crne Gore

- Ponuda rada
- Komponenta potrošnje
- Kretanje zaposlenosti i nezaposlenosti
- Indikator ekonomske aktivnosti

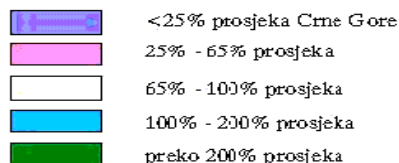
Veličina opština i promjene broja stanovnika u Crnoj Gori

OPŠTINA		Površina na km ²	Stanovništvo			Gustina naseljenosti (st/km ²)			Prosječna starost stanovništva (2003)	prosj. star. u odnosu na CG
			Popis 1991	Popis 2003	INDEKS	1991	2003	u odnosu na CG		
					91=100					
1	ANDRIJEVICA	283	6.552	5.727	87,4	23,2	20,2	46%	38,2	106%
2	BAR	598	34.282	39.539	115,3	57,3	66,1	149%	36,9	103%
3	BERANE	717	37.473	34.511	92,1	52,3	48,1	109%	35,1	98%
4	BIJELO POLJE	924	54.437	49.297	90,6	58,9	53,4	120%	34,3	96%
5	BUDVA	122	11.538	15.488	134,2	94,6	127,0	287%	35,7	99%
6	CETINJE	910	20.139	18.335	91,0	22,1	20,1	45%	38,1	106%
7	DANILOVGRAD	501	14.573	16.470	113,0	29,1	32,9	74%	37,2	104%
8	HERCEG NOVI	235	27.006	32.254	119,4	114,9	137,3	310%	38,2	106%
9	KOLAŠIN	897	11.044	9.859	89,3	12,3	11,0	25%	38,2	106%
10	KOTOR	335	22.112	22.599	102,2	66,0	67,5	152%	38,1	106%
11	MOJKOVAC	367	10.725	9.953	92,8	29,2	27,1	61%	35,7	99%
12	NIKŠIĆ	2065	73.878	74.459	100,8	35,8	36,1	81%	36,2	101%
13	PLAV	486	15.684	13.659	87,1	32,3	28,1	63%	34,1	95%
14	PLJEVLJA	1346	39.188	34.968	89,2	29,1	26,0	59%	39,2	109%
15	PLUŽINE	854	5.219	4.213	80,7	6,1	4,9	11%	40,4	113%
16	PODGORICA	1441	145.696	168.015	115,3	101,1	116,6	263%	34,7	97%
17	ROŽAJE	432	22.330	22.382	100,2	51,7	51,8	117%	29,9	83%
18	ŠAVNIK	553	3.680	2.914	79,2	6,7	5,3	12%	40,7	113%
19	TIVAT	46	11.146	13.422	120,4	242,3	291,8	659%	37,2	104%
20	ULCINJ	255	19.667	20.076	102,1	77,1	78,7	178%	36,2	101%
21	ŽABLJAK	445	4.900	4.127	84,2	11,0	9,3	21%	39,7	111%
	CRNA GORA	13.812	591.269	612.267	103,6	42,8	44,3	1,0	35,9	100%

Mapa gustine naseljenosti

GUSTINA NASELJENOSTI:

U periodu 1991-2003.g., i pored registrovanog ukupnog rasta od 4.9% za 12 godina, nastavljaju se negativni trendovi demografskog pražnjenja pojedinih opština, posebno Kontinentalnog regiona. (izraženo demografsko pražnjenje u 5 opština ovog regiona, **Šavnik, Plužine, Žabljak, Andrijevića i Plav** –10-20%), smanjenje stanovnika do 10% zabilježeno u 6 opština (Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Pljevlja, ali i Cetinje). Porast broja stanovnika od preko **20%** registrovan je u 3 opštine: **Tivat, Budva, i Herceg-Novi**. Umjerenije povećanje broja stanovnika registrovano je još u 7 opština (Bar, Danilovgrad, Kotor, Nikšić, Podgorica, Ulcinj i Rožaje). Po standardima EU, **demografski ugrožena područja, koja zahtijevaju poseban scenario razvojne podrške**, su ona područja sa ispod **6 stan/km²** . U Crnoj Gori to su opštine **Plužine i Šavnik**.

Medjutim, zbog specifičnosti Crne Gore, u demografski ugrožena područja možemo svrstati sve one opštine kod kojih je gustina naseljenosti ispod 25% prosječne gustine naseljenosti. U tom slučaju, riječ je o 4 opštine – pored **Šavnika i Plužina**, tu su **Žabljak i Kolašin**.

Nasupot opštinama u kojima je prisutan višedecenijski trend demografskog pražnjenja prostora, hiperkoncentracija stanovništva izražena je u opštinama **Tivat, Herceg Novi, Budva i Podgorica**.

Stadijumi demografske starosti po opštinama /2003/

- Starosni sastav se uzima kao jedan od pokazatelja dostignutog stepena u razvitku svake populacije, ali i kao instrument za saznavanje demografske prošlosti i predviđanje demografske budućnosti. Rezultati popisa 2003 ukazuju da je **demografsko starenje stanovništva zahvatilo prostor cijele CG**;
- prosječna starost stanovništva dostigla je nivo od **35,9 godina**, dok je 1991. godine bila **32,7** godina.
- Sve opštine razvrstavamo u **TRI STADIJUMA DEMOGRAFSKE STAROSTI**:
  1. **NA PRAGU DEMOGRAFSKE STAROSTI** (30-34 godine) su 3 opštine (Bijelo Polje, Rožaje i Plav)
  2. **DUBOKA DEMOGRAFSKA STAROST I PROCES STARENJA** (40-43 godine) zahvatila je nisko natalitetna područja 3 opštine (Plužine, Šavnik, Zabljak),
  3. dok se ostalih **15 opština nalazi u zoni DEMOGRAFSKE STAROSTI** (35-39 godina).

Regije gdje je prosječna starost **ispod 20** godina su u stadijumu rane demografske mladosti, **20-24 godine** je demografska mladost, a **25-29 godina** je demografska zrelost. Pros. starost preko **43 godine** je stadijum najdublje demografske starosti.

Stadijumi demografske starosti po opštinama /2011/

- Sedam crngorskih opština nalazi se u zoni duboke demografske starosti, dok ih je 2003. godine bilo samo tri. Plužine su prešle taj prag i nalaze se u zoni najdublje demografske starosti (43,7 godina, a u ruralnom dijelu čak **47,5** godina). Prosječna starost je **37,2 godine.**

	30-34	prag demografske starosti
		Rožaje (2003 - 3)
	35-39	demografska starost
		12 opština (2003 - 15)
	40-43	duboka demografska starost
		Savnik, Zabljak, Pijevlja, Kolašin, Andrijevića, HN, CT (2003-3)
	preko 43	najdublja demografska starost
		Plužine (2003 - 0)

OPŠTINA		STANOVNIŠTVO			Gustina naseljenosti, st/ km ²		Prosječna starost stanovništva (2011)	Prosje. star u odnosu na CG
		POPIS 2003	POPIS 2011	INDEKS	2011	u odnosu na CG		
1	AN	5.677	5.071	89,3	17,9	40%	39,9	107
2	BR	39.286	42.051	107,0	70,3	157%	37,7	101
3	BA	34.411	33.973	98,7	47,4	106%	36,4	98
4	BP	49.341	46.055	93,3	49,8	111%	36,1	97
5	BD	15.611	19.220	123,1	157,5	351%	36,5	98
6	CT	18.136	16.658	91,9	18,3	41%	40,3	108
7	DG	16.213	18.473	113,9	36,9	82%	38,1	102
8	HN	32.415	30.866	95,2	131,3	293%	40,0	108
9	KL	9.762	8.381	85,8	9,3	21%	40,1	108
10	KO	22.517	22.603	100,4	67,5	150%	39,5	106
11	MK	9.877	8.623	87,3	23,5	52%	38,4	103
12	NK	73.871	72.449	98,1	35,1	78%	37,8	102
13	PL	13.546	13.109	96,8	27,0	60%	36,0	97
14	PV	39.060	30.788	78,8	22,9	51%	41,8	112
15	PŽ	4.192	3.246	77,4	3,8	8%	43,7	117
16	PG	165.961	185.953	112,0	129,0	287%	35,7	96
17	RO	22.268	22.966	103,1	53,2	118%	31,7	85
18	ŠA	2.892	2.070	71,6	3,7	8%	42,5	114
19	TV	13.374	14.032	104,9	305,0	679%	38,0	102
20	UL	19.910	19.923	100,1	78,1	174%	37,8	102
21	ŽB	3.949	3.569	90,4	8,0	18%	41,9	113
	CG	612.267	620.079	101,3	44,9	100%	37,2	104

Demografska kretanja na nivou regiona

OPŠTINA	Površina km ²	STANOVNIŠTVO			gustina naselje nosti 2011 st / km ²	Prosječna starost stanov nistva
		Popis 2003	Popis 2011	INDEKS		
				2003=100		
SJEVERNI REGION	7.304	194.974	177,851	91,3 (-17.123)	24	7.304
Sjeverni region struktura	53%	32%	29%			53%
SREDISNJI REGION	4,917	274.180	293.533	107,1 (+19.353)	60	4,917
Središnji region struktura	36%	45%	47%			36%
PRIMORSKI REGION	1,591	143.113	148,695	103,9 (+5.582)	93	1,591
Primorski region struktura	12%	23%	24%			12%
Crna Gora	13,812	612.267	620,029	101,3 (+7.812)	44,9	13,812

- **U SJEVERNOM REGIONU, na 53% površine države, živi 29% stanovništva** stanovnika (u ukupnoj strukturi stanovnika to predstavlja smanjenje za 3% u odnosu na popis 2003.godine). Iz ovog regiona “iselilo” se oko **17.123 stanovnika**, što je smanjenje za 8,7% u odnosu na apsolutni broj stanovnika ovog regiona prije 8 godina – 2003;
- **U SREDIŠNJEM REGIONU, na 36% površine države, živi 47% stanovništva** stanovnika (u ukupnoj strukturi stanovnika to predstavlja povećanje od 2% u odnosu na popis 2003.godine). Broj stanovnika se povećao za 19.353 stanovnika, što predstavlja rast od 7,1% u odnosu na apsolutni broj stanovnika ovog regiona prije 8 godina – 2003;
- **U PRIMORSKOM REGIONU, na 12% površine Crne Gore, živi 24% stanovništva** (u ukupnoj strukturi stanovnika to predstavlja povećanje od 1%). Broj stanovnika se povećao za 5.582, što predstavlja rast od 3,9% u odnosu na apsolutni broj stanovnika ovog regiona prije 8 godina – 2003;
- **gustina stanovnika po regionima** - shodno navedenim demografskim tokovima, prosječna gustina stanovništva po regionima je značajno različita u odnosu na prosjek Crne Gore od **44,9 st/km²**. Naime, u Sjevernom regionu, gustina naseljenosti je svega **24 st/km²**, više nego dvostruko taj indikator je u Središnjem regionu (**60 st/km²**), a na primorju taj indikator je čak 3,8 puta veći (**93 st/km²**).

Zaposlenost i nezaposlenost

Opština	Zaposleni 2015 god.prosj.	Nezap. XII 2015	stopa nezap. 2015	Opština	Zaposleni 2015	Nezap. XII 2015	stopa nezap. 2015	Opština	Zaposleni 2015	Nezap XII 2015	stopa nezap. 2015
AN	516	503	49,4	BR	11.426	2.479	17,8	CT	3.563	1.467	29,2
BA	4.487	2.865	39,0	BD	12.944	790	5,8	DG	3.304	1.128	25,5
BP	7.477	4.176	35,8	HN	10.139	1.521	13,0	NK	13.375	5.161	27,8
KL	1.299	854	39,7	KO	6.840	816	10,7	PG	79.006	8.955	10,2
MK	1.146	768	40,1	TV	4.220	740	14,9	SREDIŠNJI REGION			
PL	1.315	789	37,5	UL	4.555	1.466	24,3	ukupno	99.248	16.711	14%
PV	5.901	2.902	33,0	PRIMORSKI REGION				%CG	57%	42%	
PŽ	489	235	32,5	ukupn	50.124	7.812	13%				
RO	2.646	1.936	42,3	%CG	29%	20%					
ŠA	278	134	32,5	Najveća nezaposlenost – jul 2000, 86.163							
ŽA	691	306	30,7	Najmanja nezaposlenost – avgust 2009, 26.692							
Petnjica				343.011							
Gusinja				2015							
SJEVERNI REGION				zaposleni							
ukupno	26.245	15.468	37%	nezaposleni							
%CG	15%	39%		penzioneri							
CG	175.617	39.991	18,5%	nezap+penz							
				Odnos (N+P)/Z							
				0,95							

49.487 u XII 2017.g. – stopa reg.nezaposl. je 21,8%).

Zaposlenost i nezaposlenost

Opština	Zaposleni XII 2017	Nezap. XII 2017	stopa nezap. 2017	Opština	Zaposleni XII 2017	Nezap. XII 2017	stopa nezap. 2017	Opština	Zaposleni XII 2017	Nezap. XII 2017	stopa nezap. 2017
AN	491	1.044	68,0	BR	10.439	2.863	21,5	CT	3.306	1.347	28,9
BA	4.346	6.444	59,7	BD	12.444	1.021	7,6	DG	3.468	1.457	29,6
BP	7.753	5.026	39,3	HN	9.139	1.323	12,6	NK	13.281	5.254	28,3
KL	1.346	819	37,8	KO	6.641	650	8,9	PG	84.681	11.732	12,2
MK	1.104	878	44,3	TV	4.484	784	14,9	SREDIŠNJI REGION			
PL	1.174	2.201	65,2	UL	3.874	1.514	28,1	ukupno	104.736	19.790	16%
PV	5.574	2.649	32,2	PRIMORSKI REGION				%CG	59%	39%	
PŽ	433	214	33,1	ukupn	47.021	8.155	15%				
RO	2.675	3.720	58,2	%CG	26%	16%					
ŠA	268	116	30,2								
ŽA	706	206	22,6								
Petnjica											
Gusinja											
SJEVERNI REGION											
ukupno	25.870	23.317	47%								
%CG	15%	45%									
CG	177.627	51.262	22,4%								

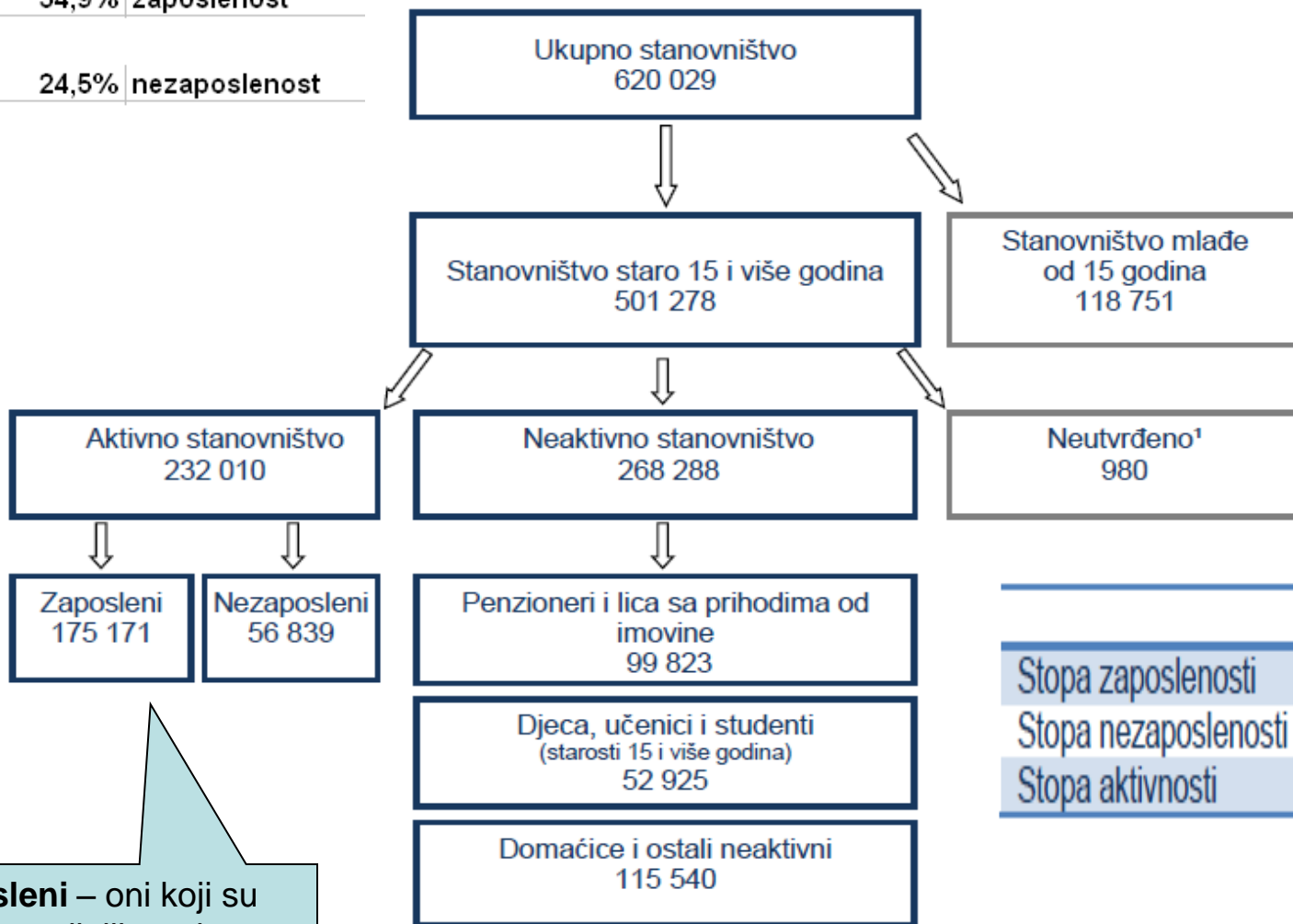
Najveća nezaposlenost – jul 2000, **86.163**

Najmanja nezaposlenost – avgust 2009, **26.692**

	2017
zaposleni	177.627
nezaposleni	51.262
penzioneri	123.000
nezap+penz	174.262
Odnos (N+P)/Z	0,98

Struktura stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti (popis 2011)

232010	46,3%	aktivnost
501278		
175171	34,9%	zaposlenost
501278		
56839	24,5%	nezaposlenost
232010		

	%
Stopa zaposlenosti	34,9
Stopa nezaposlenosti	24,5
Stopa aktivnosti	46,3

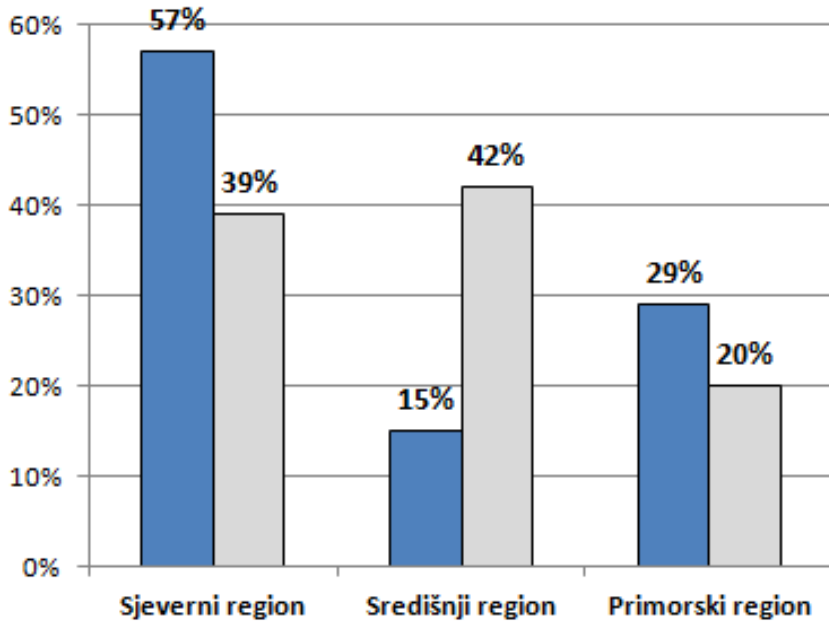
Zaposleni – oni koji su radili u nedjelji pred popis;
Nezaposleni – koji nisu radili;

Stopa aktivnosti predstavlja procenat aktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu starom 15 i više godina.

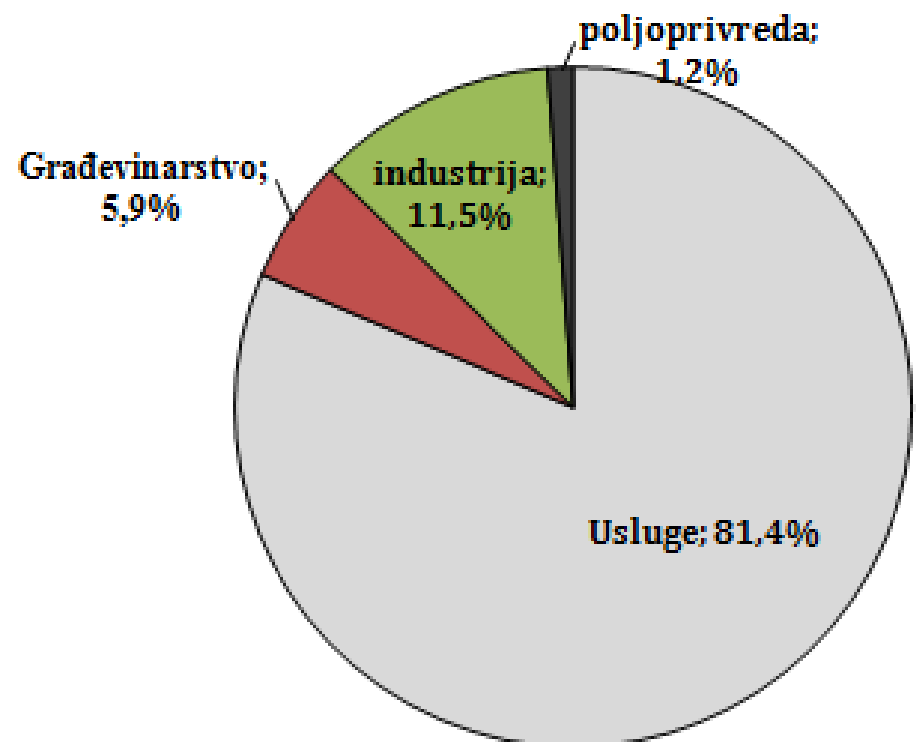
Stopa zaposlenosti predstavlja procenat zaposlenih u ukupnom stanovništvu starom 15 i više godina.

Stopa nezaposlenosti predstavlja procenat nezaposlenih u ukupnom broju aktivnih.

Zaposlenost po sektorima

■ Reg. zaposlenost
□ Reg. nezaposlenost

ZAPOSLENOST PO SEKTORIMA, 2015

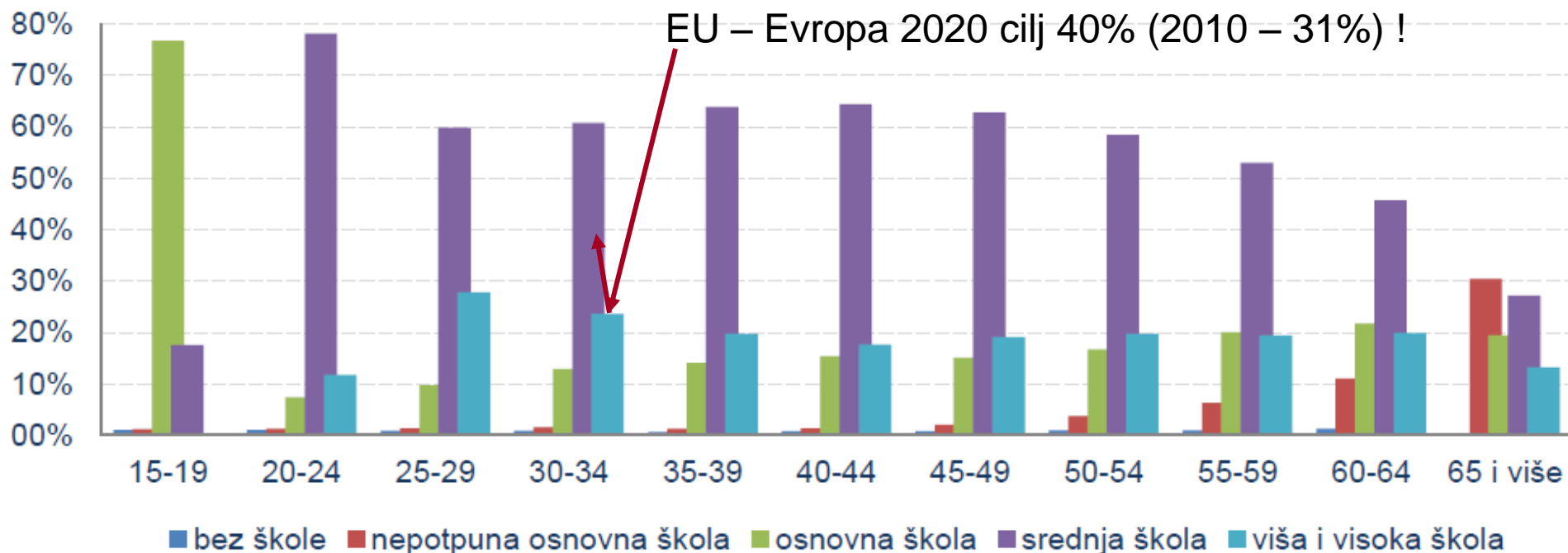
Obrazovna struktura stanovništva: Popis 2011 (izjava)

Koliko su školovani građani Crne Gore?

Starosna struktura prema nivou škole

Starosna struktura prema nivou škole

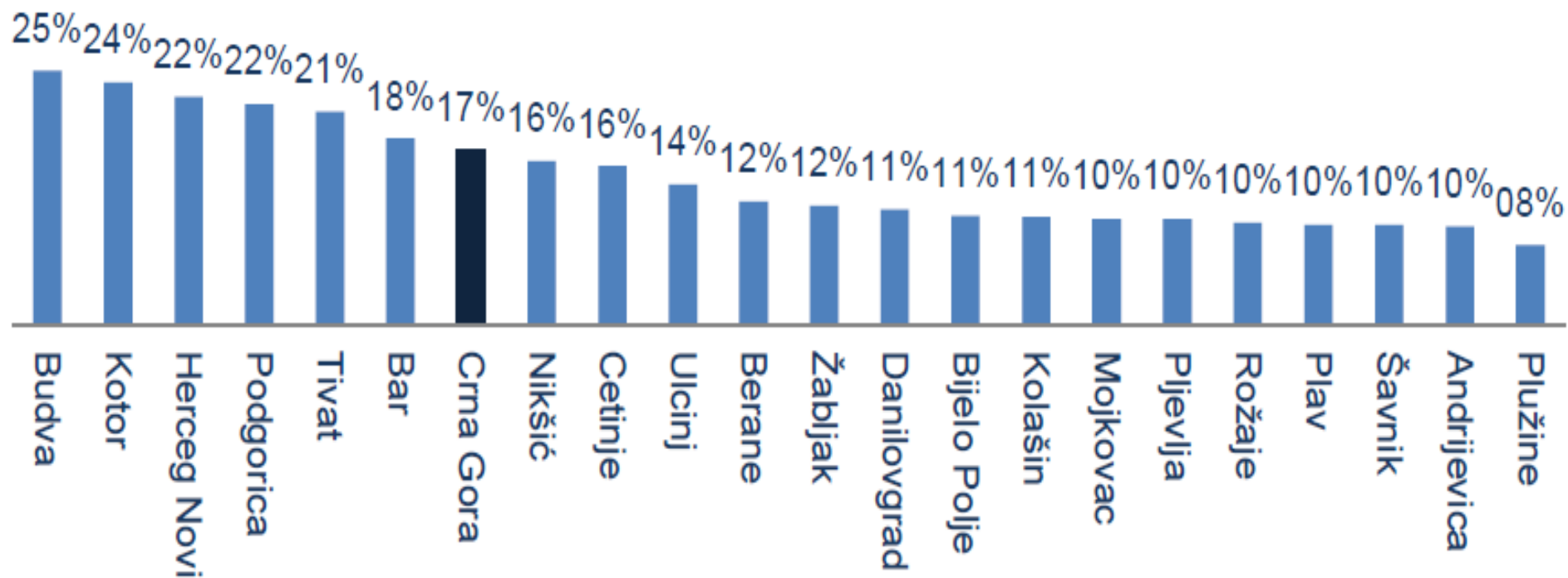

-Najobrazovanija je starosna grupa od 25-29 godina, gdje je **28% populacije fakultetski obrazovano.**

- EU je u svojoj razvojnoj strategiji Evropa 2020 postavila za cilj da nivo stanovništva dobi 30-34 godine sa visokim obrazovanjem poveca do 2020 na **40% (CG oko 25%)**
2014 – učešće visokoškolaca u dobi 25-34 u CG je 32,7%, cilj do 2020 – 40%

Visokoškolci prema opštinama

Najveće učešće lica sa završenim višim i visokim nivoom obrazovanja od 25% zabilježeno je u Budvi, što znači da je svaki četvrti Budvanin visokoobrazovan.

Osim Budve opštine Kotor, Herceg Novi, Podgorica, Tivat i Bar imaju veći udio visokoobrazovanih lica nego što je prosjek na nivou države.

STRUKTURNE PROMJENE

Ekonomске djelatnosti u strukturi BDP-a i registrovanoj zaposlenosti 2000. i 2015. godine

Struktura / djelatnosti	2000			2015		
	% BDP	% BDV	Zaposleni	% BDP	% BDV	Zaposleni
Poljopriveda i šumarstvo	11,3%	12,5%	2,1%	8,0%	9,8%	1,2%
Industrija	17,4%	19,1%	25,3%	10,7%	12,9%	11,5%
Građevinarstvo	3,9%	4,3%	4,8%	3,8%	4,6%	4,9%
Ostale usluge	58,2%	64,1%	67,8%	60,0%	72,6%	81,4%

Izvor: Monstat, 2015;

Indeks humanog razvoja HDI 2014

HDI 2014		HDI value	Life expectancy / 81	Mean years of schooling (years) / 12,6	Expected years of schooling / 17,3	GNI/pc (const 2011 PPP \$), 2013	GNI/pc rank - HDI rank	NON income HDI (value)
VERI HIGH HDI		VEOMA VISOK INDEKS HUMANOG RAZVOJA - 0,944 do 0,808, 49 zemalja						
1	Norveška	0,944	81,5	12,6	17,6	63.909	6	0,975
25	Slovenija	0,874	79,3	11,6	16,9	26.809	11	0,935
47	Hrvatska	0,812	76,6	9,3	13,4	19.025	-3	0,818
HIGH HDI		VISOK HDI - 0,790 do 0,700, 53 zemalja						
51	Crna Gora	0,789	74,8	10,5	15,2	14.710	20	0,841
54	Rumunija	0,781	74,6	10,4	13,7	10.361	20	0,831
58	Bugarska	0,777	74,6	10,6	13,7	11.412	14	0,872
77	Srbija	0,745	74,5	10,2	13,7	10.236	16	0,824
84	FYRoM	0,716	76,9	10,4	11,3	7.803	18	0,804
86	BiH	0,731	75,7	8,7	13,6	7.664	16	0,797
95	Albanija	0,732	74,8	8,2	13,3	8.804	2	0,776
MEDIUM HDI		SREDNJI HDI - 0,698 do 0,556, 44 zemlje						
91	Kina	0,719	73,5	7,5	11,6	7.476	-7	0,725
114	Moldavija	0,663						
LOW HDI		NIZAK HDI - 0,540 do 0,337, 43 zemalja						
185	Burundi	0,316	50,4	2,7	10,5	368	0	0,412
186	Nigerija	0,295	54,7	1,4	4,9	641	-4	0,311
187	Kongo	0,286	48,4	3,5	8,2	280	-1	0,399

CRNA GORA - apsolutna linija siromaštva (u €, mjesečno, po ekvivalentnom odraslom licu)	186,45	CRNA GORA - indeksi nejednakosti	
Stopa siromaštva CG	11,3	Udio u ukupnoj potrošnji najsiromašnijih 20% (S20)	8,7%
Jaz siromaštva CG	2,8	Udio u ukupnoj potrošnji najbogatijih 20% (S80)	37,5%
Oštrina siromaštva	1,4	Odnos kvintilnih udjela (S80/S20)	4,3
Urbane oblasti stopa siromaštva (udio od uk. siromašnih 57,6%, od uk. stanovništva 62,5%)			7,9
Ruralne oblasti stopa siromaštva (udio od ukupnih siromašnih 42,4%, a od ukupnog stanovništva 37,5%)			9,7
SIROMAŠTVO PO REGIONIMA		GINI KOEFICIJENT CG	26,2%
Sjeverni region - stopa siromaštva	10,3	Urbane oblasti - Gini koef,	26,8%
Središnji region - stopa siromaštva	10,3	Ruralne oblasti - Gini koef,	23,5%
Južni region - stopa siromaštva	3,8		
UDIO SIROMAŠNIH PO REGIONIMA (CG=100%)		UDIO SIROMAŠNIH U UK. BROJU STANOVNIKA	
Sjever	30,1%	Sjever	25,0%
Centar	58,1%	Centar	48,3%
Jug	11,8%	Jug	26,6%

INDEKS NEJEDNAKOSTI (% ukupne potrošnje)

	Linija siromaštva (u €, mjesečno, po ekvivalentnom odraslom licu)	Stopa siromaštva (%)	Jaz siromaštva (%)	Oštrina siromaštva (%)	Gini koeficijent (%)	20% najsiromašnijih	20% najbogatijih	Indeks S80/S20
2006	144,68	11,3	1,9	0,6	24,4			
2007	150,76	8,0	1,4	0,4	26,4			
2008	163,57	4,9	0,9	0,3	25,3			
2009	169,13	6,8	1,4	0,5	26,4			
2010	169,98	6,6	1,1	0,3	24,3	9,40	34,50	3,67
2011	175,25	9,3	2,0	0,7	25,9	8,90	36,50	4,10
2012	182,43	11,3	2,8	1,4	26,5	8,50	37,10	4,36
2013	186,45	8,6	2,4	1,1	26,2	8,70	37,50	4,31

Regionalna ekonomija

CG 06

STRATEŠKI DOKUMENTI

Zakon o regionalnom razvoju
Strategija regionalnog razvoja

Zakon o regionalnom razvoju

Usvojen 2011. godine

Ciljevi regionalnog razvoja:

- 1. ravnomjerniji razvoj JLS**
- 2. ubrzani razvoj manje razvijenih JLS**
- 3. zaštita životne sredine - stvaranjem pretpostavki za primjenu niskokarbonskih tehnologija, tehnologija kojima se eliminiše emisija ugljen-dioksida, kao i razvoj komunalne infrastrukture**

Načela regionalnog razvoja

1. **ODRŽIVOST** - politika regionalnog razvoja doprinosi skladnom i uravnoteženom razvoju koji obezbjeđuje zaštitu i očuvanje životne sredine i raznolikosti kulturnog bogatstva kao i socijalnu jednakost.,
2. **SOLIDARNOST** - dodatno podsticanje razvoja područja koja znatno zaostaju za nacionalnim prosjekom;
3. **JEDNAKE MOGUĆNOSTI** - potreba stvaranja životnih uslova u kojima će svako imati jednake mogućnosti za razvoj sopstvenih potencijala, bez obzira na mjesto stanovanja i druge povezane karakteristike;
4. **PARTNERSTVO I SARADNJA** - saradnji između javnog, privatnog i civilnog sektora (organi drž.uprave, JLS, firme, naučna zajednica, NVO, socijalni partneri);
5. **STRATEŠKO PLANIRANJE** - donošenjem i sprovođenjem višegodišnjih planskih dokumenata
6. **UDRUŽIVANJE FINANSIJSKIH SREDSTAVA IZ RAZLIČITIH IZVORA** - namijenjenih pripremi, izradi i sprovođenju planskih dokumenata i razvojnih projekata kojima se postiže trajan i mjerljiv efekat na razvoj.
7. **PRAĆENJE I VREDNOVANJE (MONITORING I EVALUACIJA)** - radi povećavanja djelotvornosti, efikasnosti i uticaja na regionalni razvoj
8. **SAMOSTALNOST JLS** - politika regionalnog razvoja sprovodi se u skladu s autonomijom JLS zagarantovanim pravnim poretkom
9. **JAVNOST**

Načela regionalne razvojne politike

- **a) SOLIDARNOST I USMJERENOST** - posebno podsticanje razvoja manje razvijenih područja zasniva se na uzajamnoj solidarnosti svih građana, a posebno se usmjerava na dodatno podsticanje razvoja područja koja znatno zaostaju za nacionalnim prosjekom.
- **b) JEDNAKE MOGUĆNOSTI** - politika regionalnog razvoja zasniva se na potrebi stvaranja životnih uslova u kojima će svako imati jednake mogućnosti za razvoj sopstvenih potencijala, bez obzira na mjesto stanovanja i druge povezane karakteristike.
- **c) PARTNERSTVO I SARADNJA** - politika regionalnog razvoja zasniva se na partnerstvu i saradnji između javnog, privatnog i civilnog sektora pod kojom se podrazumijeva saradnja između tijela državne uprave, jedinica lokalne samouprave, privrednih subjekata, naučne zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva.
- **d) STRATEŠKO PLANIRANJE** - strateško planiranje regionalnog razvoja ostvaruje se donošenjem i sprovođenjem višegodišnjih planskih dokumenata.
- **e) UDRUŽIVANJE FINANSIJSKIH SREDSTAVA** - finansiranje regionalnog razvoja obezbjeđuje se udruživanjem sredstava iz različitih izvora namijenjenih pripremi, izradi i sprovođenju planskih dokumenata i razvojnih projekata kojima se postiže trajan i mjerljiv efekat na razvoj.
- **f) PRAĆENJE I VRJEDNOVANJE** - sprovođenje politike regionalnog razvoja sistematski se prati i vrjednuje radi povećavanja djelotvornosti, efikasnosti i uticaja na regionalni razvoj.
- **g) ODRŽIVOST** - politika regionalnog razvoja doprinosi skladnom i uravnoteženom razvoju koji obezbjeđuje zaštitu i očuvanje životne sredine i raznolikosti kulturnog bogatstva kao i socijalnu jednakost.
- **h) LOKALNA AUTONOMIJA** - politika regionalnog razvoja sprovodi se u skladu s autonomijom JLS zagarantovanim pravnim poretom.

REGIONI CRNE GORE (po ZRR)

- tradicionalna klasifikacija -

- **KONTINENTALNI REGION** čine sledeće opštine: Andrijeвица, Berane, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak (11) i **Petnjica i Gusije (13)**
- **SREDIŠNJI REGION**: Podgorica, Danilovgrad, Cetinje i Nikšić (4).
- **PRIMORSKI REGION**: Bar, Budva, Herceg-Novi, Tivat, Kotor i Ulcinj (6).

Planiranje regionalnog razvoja

- Regionalni razvoj planira se **STRATEGIJOM** regionalnog razvoja (**SRR**), koja treba da budu u skladu sa strategijom razvoja Crne Gore, kao i sa strateškim planovima razvoja JLS.
- Za sprovođenje strategije donosi se **Akcioni plan** za kraće periode, gdje se preciziraju mjere, nosioci, rokovi, finansije...
- Opštine donose **lokalne razvojne planove**

Resorno ministarstvo – ministarstvo nadležno za oblast regionalnog razvoja

- priprema **STRATEGIJU** i prati njeno sprovođenje;
- koordinira aktivnosti u sprovođenju **politike** regionalnog razvoja;
- daje **saglasnost na strateške planove i mišljenje na projekte** koji su u funkciji sprovođenja Strategije i strateških planova;
- prikuplja i obrađuje **godišnje izvještaje** o realizaciji strateških razvojnih projekata i strateških planova JLS;
- vodi **ELEKTRONSKU BAZU PODATAKA O RAZVOJNIM PROJEKTIMA**;
- izrađuje **MAPU RESURSA** koja obuhvata prirodne i kulturne karakteristike, geografski položaj, ljudske i druge resurse sa procjenom optimalnih pravaca specijalizacije regiona;

Mjere za podsticanje ravnomjernijeg regionalnog razvoja

- ulaganjem u izgradnju, održavanje i unaprjeđenje **infrastrukturnih objekata** (saobraćajna i komunalna infrastruktura, zdravstvene ustanove, ustanove socijalne i dječje zaštite, obrazovno-vaspitne ustanove i ustanove visokog obrazovanja, sportski objekti, stambeni objekti, objekti kulture i drugi objekti od značaja za regionalni razvoj);
- **unaprjeđenjem lokalnog ekonomskog razvoja** (strateškim upravljanjem u JLS, posebno stvaranjem menadžera i menadžerskih timova u funkciji obezbjeđivanja lokalnog razvoja; podsticanjem javno-privatnog partnerstva; podsticanjem, osnivanjem i razvojem industrijskih parkova, biznis inkubatora i privlačenjem stranih investicija);
- **unapređenjem privrednih grana** (tehnološkog nivoa, pristupa novim tehnologijama, promocija istraživanja i razvoja);
- **podrškom razvoju MSP**, uključujući pripremu i realizaciju programa i projekata razvoja MSP, edukaciju preduzetnika, kao i staranje o organizovanju regionalnih i lokalnih centara za podršku razvoja MSP;
- **podsticanjem zapošljavanja i smanjenjem negativnih demografskih kretanja**;
- podizanjem nivoa i kvaliteta **obrazovanja**, u skladu sa potrebama i zahtjevima tržišta, a naročito razvijanjem i osnaživanjem preduzetničkih sposobnosti kod mladih ljudi;
- unaprjeđenjem usluga u **socijalnoj i dječjoj zaštiti**;
- unaprjeđenjem **zaštite životne sredine**;
- donošenjem i sprovođenjem **prostorno - planskih dokumenata** i unaprjeđenjem stanja u prostoru;
- obezbjeđivanjem adekvatnog **kvaliteta komunalnih usluga** i isporuke komunalnog proizvoda;

Korisnici podsticajnih mjera

- **JLS;**
- privredna društva, organizacije iz oblasti obrazovanja, nauke i istraživanja, zaštite životne sredine i komunalnih djelatnosti, zdravlja, socijalne i dječje zaštite, kulture, sporta i druga pravna lica, preduzetnici i fizička lica koja obavljaju poslove kojima se doprinosi regionalnom razvoju;
- fizička i pravna lica koja obavljaju djelatnost u okviru biznis inkubatora, klastera ili drugih poslovnih udruženja koja doprinose regionalnom razvoju.
- **Dodatne podsticajne mjere za manje razvijene JLS:** fiskalne olakšice, subvencije, dotacije, garancije i druge mjere u skladu sa zakonom.

- **Dodatne podsticajne mjere za manje razvijene JLS:** fiskalne olakšice, subvencije, dotacije, garancije i druge mjere u skladu sa zakonom,
- **Razvojni projekti** su projekti izgradnje i/ili rekonstrukcije saobraćajne, komunalne, obrazovne, zdravstvene, socijalne i energetske infrastrukture i infrastrukture u funkciji zaštite životne sredine, očuvanja i održivog korišćenja kulturnih dobara i unaprjeđenja kapaciteta naučnih, obrazovnih, zdravstvenih, kulturnih i drugih institucija, kao i drugi projekti koji su u funkciji unaprjeđenja životnog standarda i razvoja Crne Gore,

Izvori finansiranja za projekte regionalnog razvoja su:

- budžet Crne Gore;
  - budžet JLS;
  - sredstva obezbijedena na osnovu javno-privatnog partnerstva;
  - pretpristupnih i drugih fondova EU;
  - bespovratne razvojne pomoći međunarodnih organizacija i drugih programa EU;
  - kredita međunarodnih finansijskih i razvojnih institucija;
  - kredita domaćih i stranih banaka i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore;
  - donacija i drugih izvora.
- **Baza podataka o razvojnim projektima:** Radi praćenja sprovođenja politike regionalnog razvoja i efikasnijeg planiranja, uspostaviće se elektronska baza podataka o razvojnim projektima, koju će voditi resorno ministarstvo⁸¹ uz tromjesečne unose podataka o razvojnim projektima

Partnerski savjet za regionalni razvoj

- čine ga predstavnici organa državne uprave, JLS, univerziteta, udruženja poslodavaca, NVO u oblasti zaštite životne sredine i organizacija koje obavljaju poslove kojima se podstiče regionalni razvoj, Partnerski savjet prvenstveno treba da:
  - prati stanje u oblasti regionalnog razvoja i daje preporuke za preduzimanje mjera za unaprjeđivanje regionalnog razvoja Crne Gore;
  - daje mišljenje na nacrt Strategije;
  - daje preporuke za utvrđivanje prioriteta u realizaciji razvojnih projekata;
  - sagledava efekte primjene politike regionalnog razvoja;

Na bazi Zakona o RR donose se i:

- **Strateški planovi razvoja JLS**
- **Podzakonski akti:** metodologija izrade strateškog plana, metodologija izračunavanja indeksa razvijenosti, metodologija izračunavanja stepena konkurentnosti, uputstvo o unosu podataka i korišćenju elektronske baze podataka,
- **Mapa resursa** koja obuhvata prirodne i kulturne karakteristike, geografski položaj, ljudske i druge resurse sa procjenom optimalnih pravaca specijalizacije regiona treba da se donese u periodu od 3 mjeseca,
- **Lista JLS prema stepenu razvijenosti JLS** treba da se objavi u roku od 6 mjeseci,
- **Lista stepena konkurentnosti JLS** treba da se utvrdi u roku od 18 mjeseci od dana stupanja ovoga zakona na snagu,

Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2014-2020

Opšti cilj politike regionalnog razvoja je postizanje **ravnomjernog socio-ekonomskog razvoja** Crne Gore, u skladu sa principima održivog razvoja

- **VIZIJA - povećanje kvaliteta života svih građana Crne Gore, uz održiv i ravnomjerniji društveno-ekonomski razvoj, zasnovan na konkurentnosti i efikasnosti.**
- Vizija razvoja Crne Gore se operacionalizuje **kroz ciljeve razvoja na nacionalnom i na nivou regiona.**

- **STRATEŠKI CILJ REGIONALNOG RAZVOJA** u Crnoj Gori je „**Ravnomjerniji rast i razvoj svih jedinica lokalne samouprave (JLS) i regiona, zasnovan na konkurentosti, inovativnosti i zapošljavanju.**“
- Strateški ciljevi razvoja na nivou tri geografska regiona u Crnoj Gori su sljedeći:
- Sjeverni region: **“Povećanje konkurentnosti, ubrzan i održiv razvoj Sjevernog regiona”**.
- Središnji region: **“Ostvarenje održivog ekonomskog rasta i razvoja i ubrzano povećanje konkurentnosti”**.
- Primorski region: **“Održiv ekonomski rast i povećanje konkurentnosti regiona zasnovano na razvoju turizma i komplementarnih sektora”**.

Prioritetne oblasti razvoja u Strategiji

- „*Prioritetna oblast*” razvoja predstavlja segment ekonomske politike u kome će se sprovoditi određene aktivnosti za ostvarivanje ciljeva Strategije regionalnog razvoja,
- „*Prioritet*” predstavlja skup programa ili projekata u okviru „*prioritetne oblasti*” koji je potreban za ostvarivanje ciljeva Strategije regionalnog razvoja u toj oblasti,
- „*Mjera*” je konkretni program ili projekat, odnosno mjera ekonomske politike koja je potrebna za ostvarivanje Strategije regionalnog razvoja u datoj oblasti,

Prioritetne oblasti za ravnomjerniji RR Crne Gore, koje su istovremeno i sektorski prioriteti za IPA podršku su:

1. ***Konkurentnost i inovacije***
  2. ***Industrija***
  3. ***Turizam i kultura***
  4. ***Obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike*** - otvaranje novih radnih mjesta, povećanja broja zaposlenih i razvoj ljudskih resursa
  5. ***Saobraćajna infrastruktura*** - omogućavanje boljeg međusobnog povezivanja svih područja i regiona i njihove povezanosti sa susjednim zemljama
  6. ***Životna sredina*** – promocija održivog razvoja zasnovanog na zaštiti prirode, minimalnog zagađenja vazduha, zaštite kvaliteta voda i efikasno upravljanje otpadom i otpadnim vodama, zaštita od buke u životnoj sredini, bezbjedno upravljanje hemikalijama i kontrola industrijskog zagađenja.
  7. ***Energetika***
  8. ***Poljoprivreda i ruralni razvoj.***
- Uključujući preduzetništvo, nauku, unapređenje poslovnog ambijenta, infrastrukturu kvaliteta i ostale elemente unutrašnjeg tržišta, poslovnu infrastrukturu, finansijske usluge

1. PRIORITETNA OBLAST KONKURENTNOST I INOVACIJE

- **PRIORITETI su:**
- **Unapređenje poslovnog okruženja za MSP**
- **Jačanje finansijske podrške opštinama i MSP na njihovoj teritoriji**
- **Jačanje konkurentnosti MSP i promocija preduzetništva**
- **Saradnja naučnoistraživačke zajednice s privrednim sektorom**
- **Bolje korišćenje kulturnih potencijala**
- **Jačanje infrastrukture kvaliteta za razvoj preduzetništva**
- **Podrška početnicima u biznisu – start up**
- **ICT infrastruktura**
- **Privlačenje stranih direktnih investicija**
- **ZA SVAKI PRIORITET DEFINISANO JE VIŠE MJERA, ČIJA SE REALIZACIJA PRATI KROZ AKCIONE PLANOVE**

ORGANIZACIONA STRUKTURA LOKALNIH SAMOUPRAVA

- - Zakonom o lokalnoj samoupravi propisano je da se za vršenje poslova uprave formiraju **organi lokalne uprave** (sekretarijati, uprave, direkcije, biroi i sl,) i da se za vršenje specifičnih poslova osniva **komunalna policija**, posebne **službe i centri**, Za vršenje poslova koji zahtijevaju posebna stručna znanja i samostalnost u radu mogu se, odlukom predsjednika opštine, osnivati **agencije**,

DOMAĆI IZVORI FINANSIRANJA RELEVANTNI ZA RR

1. **Kapitalni budžet** države i budžeti jedinica lokalne samouprave,
2. Podsticajne mjere za regionalni razvoj kroz **državnu pomoć** (programe podsticaja u manje razvijenim opštinama i Sjevernom regionu, sa fokusom na prioritetne razvojne oblasti: turizam, energetiku, prerađivačku industriju, konkurentost i razvoj ljudskih resursa).

Ovi programi podsticaja bi, naročito u Sjevernom regionu, trebalo da obuhvate:

- **subvencije** (kamatnih stopa na kredite, kao i grantovi do 70% vrijednosti investicije u skladu sa zakonom; subvencije na doprinse na zarade zaposlenih I sl.);
- **poreske olakšice**, uz mogućnost daljeg smanjenje poreza na dohodak fizičkih lica, poreza na dobit preduzeća, kao I PDV-a. Pored navedenog, na lokalnom nivou, pojedine jedinice lokalne samouprave definisale su dodatno:
- Olakšice u dijelu plaćanja komunalnih ili drugih naknada;
- Povoljna cijena zakupa/kupovine prostora za biznis zone;
- Smanjenje ili oslobađanje plaćanja prireza poreza na dohodak fizičkih lica;
- Smanjenje stope poreza na nepokretnosti;
- Mogućnost definisanja povoljnog modela privatno-javnog partnerstva;
- Infrastrukturno opremanje na područjima gdje isto ne postoji,
- **garancije**

Podsticaji prvenstveno treba da budu fokusirani na:

- Programe podrške očuvanju postojećih i otvaranju novih radnih mjesta;
- Programe podrške uvođenju standarda kvaliteta;
- Programe podrške umrežavanju preduzeća kroz razvoj klastera;
- Programe za MSP za sprovođenje marketing aktivnosti i promociju;
- Programe podrške za investicije u proširenje proizvodnih kapaciteta i sl.

3. **Kreditni Investiciono-razvojnog fonda, agrobudžet i ostali programi podrške** Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, krediti Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, i ostali krediti iz domaćih izvora.

4. **Ostali izvori** finansiranja regionalnog razvoja.

Posebno su atraktivni sljedeći programi:

- a) **Program podsticanja razvoja konkurentnosti** preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća u Sjevernom regionu CG i manje razvijenim opštinama (kroz subvencije kamatnih stopa na direktne kredite koje daje IRF),
- b) **Program podsticanja razvoja klastera u CG 2012-2016**
- c) **Program povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti** kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja (podrška za proizvode za dobijanje akreditacije o usAglašenosti);
- d) **Program podsticanja direktnih investicija** (stranih i domaćih); do 500.000 EUR uz uslov otvaranja min 20 radnih mj.
- c) **Program razvoja biznis zona u Crnoj Gori, sa akcentom na Sjeverni region;**
- d) **Podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom**

INSTITUCIJE NA DRŽAVNOM NIVOU uključene u programe regionalnog razvoja:

- **Investiciono-razvojni fond** – kreditna podrška MSP i preduzetnicima; U strukturi odobrenih kredita u velikoj mjeri je izražena regionalna komponenta prilikom odobravanja kreditakoji „otvaraju“ nova radna mjesta.
- **Zavod za zapošljavanje Crne Gore** - Posredstvom Programa ZZZCG odobrava kreditna sredstva nezaposlenim licima, pravnim licima i preduzetnicima za realizaciju ekonomski održivih biznis ideja.
- **Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća** – realizacija projekata za podsticanje konkurentnosti, stvaranje uslova za konstantan rast i razvoj potencijala preduzeća. Direkcija je organ u sastavu Ministarstva ekonomije.
- **Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja**- U okviru svojih nadležnosti i u saradnji sa međunarodnim institucijama, Ministarstvo poljoprivrede, i ruralnog razvoja realizuje projekte koji imaju za cilj podsticanje razvoja poljoprivrede i rast zaposlenosti u ovom sektoru (agrobudžet, kredit MIDAS Svjetske banke, ABUDABI fond, IPARD like grantovi i subвенicije (pretpristupna podrška EU i dr.).
- **Komisija za državnu pomoć**

PROPISI RELEVANTNI ZA SPROVOĐENJE POLITIKE RR

- Zakon o lokalnoj samoupravi
- Zakon o finansiranju lokalne samouprave
- Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica
- Zakon o porezu na dobit pravnih lica
- Zakon o koncesijama
- Zakon o kontroli državne pomoći (državna pomoć se može realizovati putem sljedećih instrumenata/vrsta državne pomoći: subvencije; poreske olakšice (poreska oslobođanja, poreska izuzeća, otpis poreza i doprinosa); povoljni zajmovi – krediti; garancije i ostali instrumenti.

IZVORI FINANSIRANJA (1)

- **SOPSTVENI IZVORI FINANSIRANJA**: opštine imaju fiskalnu autonomiju, tj, pravo da uvode sopstvene poreze, takse, naknade i ostale prihode,
- **Lokalni porezi** (prirez porezu na dohodak fizičkih lica, porez na nepokretnosti, porez na potrošnju, porez na firmu ili naziv, porez na neizgrađeno građevinsko zemljište i porez na igre na sreću i zabavne igre);
- **Lokalne takse** (boravišna taksa, lokalne komunalne taksa i lokalne administrativne takse);
- **Lokalne naknade** (naknada za uređivanje građevinskog zemljišta, naknada za korišćenje opštinskih puteva i naknada za zaštitu i unapređenje životne sredine);
- **Ostali lokalni prihodi** (prihodi od imovine u vlasništvu opštine i prihodi od imovinskih prava, novčane kazne i kamate, prihodi od koncesionih naknada za obavljanje komunalnih djelatnosti i prihodi od drugih koncesionih poslova koje opština zaključi u skladu sa zakonom, prihodi koje svojom djelatnošću ostvare opštinski organi, službe i organizacije, prihodi od samodoprinosu, prihodi po osnovu donacija i subvencija i drugi prihodi utvrđeni zakonom),
- **ZAJEDNIČKI POREZI I NAKNADE KOJE UVODI DRŽAVA**: Država dio prihoda ostvarenih putem poreza i naknada direktno usmjerava opštinama:
  - 10% prihoda od poreza na dohodak fizičkih lica ostvarenih na teritoriji odnosno opštine, osim za Prijestonicu kojoj se ustupa 15% prihoda po tom osnovu;
  - 50% prihoda od poreza na promet nepokretnosti ostvarenih na teritoriji odnosno opštine;

IZVORI FINANSIRANJA (2)

- **EGALIZACIONI FOND**: Zakonom o finansiranju lokalne samouprave se utvrđuju izvori finansiranja Egalizacionog fonda, uslovi na osnovu kojih opštine stiču pravo na korišćenje sredstava iz Egalizacionog fonda i kriterijumi raspodjele sredstava ovog Fonda, **Pravo na korišćenje sredstava Fonda** imaju opštine čiji je fiskalni kapacitet po stanovniku, u godini koja prethodi godini za koju se vrši fiskalna egalizacija, manji od prosječnog fiskalnog kapaciteta po stanovniku na nivou svih opština, Sredstva Fonda obezbjeđuju se iz prihoda od:
  - **POREZ NA DOHODAK FIZIČKIH LICA** u visini od 11% ukupno ostvarenih prihoda po tom osnovu i
  - **POREZA NA PROMET NEPOKRETNOSTI** u visini od 20% ukupno ostvarenih prihoda po tom osnovu,
  - **USLOVNE DOTACIJE Budžeta CG**: Iz Budžeta države opštinama se obezbjeđuju dotacije za finansiranje prioritetnih investicionih projekata, Pravo na uslovne dotacije imaju opštine koje su donijele višegodišnji investicioni plan (donose se za period od 5 godina) kojim su utvrđuju: kapitalni zahtjevi, kapitalne nabavke, prioriteti uticaja na životnu sredinu, uticaj na budžet, izvori finansiranja i obrazloženje za svaki projekat u planu, Opštinama se, na ime uslovnih dotacija, može odobriti najviše do 50%⁴⁶ iznosa sredstava predviđenih za realizaciju investicionog projekta,

Finansiranje RR – inostrani izvori

Najvažniji centralizovani **EU programi sa perspektive regionalnog razvoju za 2014-2020. su:**

1. **Horizon 2020**; Okvirni program za istraživanje i inovacije; vrijednosti 80 milijardi EUR; Crna Gora ima status pridružene zemlje ovom programu; <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>
2. **COSME**: konkurentnost i poduzetništvo; vrijednost 3 milijarde EUR; Crna Gora je već izrazila interes za učešće u programu; http://ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cosme/index_en.htm
3. **Erasmus+**: obrazovanje, obuka, mladi; vrijednosti 14,7 milijardi EUR; kao partnerska zemlja programa, Crna Gora može učestvovati u određenim akcijama programa; http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm
4. **Life**: životna sredina, vrijednosti 3,4 milijarde euEURa; zemlje kandidati mogu učestvovati u cjelini; <http://ec.europa.eu/environment/life/about/index.htm>
5. **EaSI** - EU Programme for Employment and Social Innovation: zapošljavanje; vrijednost 920 miliona EUR; zemlje kandidati mogu učestvovati u cjelini; <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1081>
6. **Creative Europe** programme: kultura i kreativnost; <http://ec.europa.eu/creative-europe>; Crna Gora ima pristup potprogramu Kultura (ali ne i potprogramu Media); ukupna vrijednost programa je 1,46 milijarde EUR.

INSTRUMENT ZA PRETPRISTUPNU PODRŠKU **(IPA 2007-2013) i IPA II 2014-2020**

Kroz IPA fondove, Crnoj Gori su u periodu 2007 - 2013. bila na raspolaganju sredstva u iznosu 235 miliona EUR. Projekti koji će se finansirati iz IPA II za period 2014-2020. će se realizovati u sistemu **decentralizovanog menadžmenta**.¹

U cilju uspješnog doprinosa IPA fondova u postizanju ključnih razvojnih ciljeva Crne Gore i njenom ispunjenju obaveza iz pristupnih pregovora za članstvo u EU, izrađuje se zajednički dokument EU i Crne Gore – **Strateški planski dokument Crne Gore za period 2014-2020. godina.**

Ključni sektori koji su obuhvaćeni ovih dokumentom za buduće finansiranje iz IPA fondova su:

- **Demokratija i uprava**
  - **Vladavina zakona i temeljna prava**
  - **Životna sredina**
  - **Saobraćaj**
  - **Konkurentnost i inovacije**
  - **Obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike**
  - **Poljoprivreda i ruralni razvoj**
  - **Regionalna i teritorijalna saradnja**
-
- Projekte RR mogu finansirati i druge međunarodne organizacije, kao i globalni mehanizmi finansiranja u obalsti klimatskih promjena (UN sistem, GIZ; USAID...)

REGIONI CRNE GORE (po ZRR)

- tradicionalna klasifikacija -

- **KONTINENTALNI REGION** čine sledeće opštine: Andrijeвица, Berane, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak (11) i **Petnjica i Gusije (13)**
- **SREDIŠNJI REGION**: Podgorica, Danilovgrad, Cetinje i Nikšić (4).
- **PRIMORSKI REGION**: Bar, Budva, Herceg-Novi, Tivat, Kotor i Ulcinj (6).

Regioni u Crnoj Gori – razvrstavanje JLS

- Iako je Crna Gora u "očima" EU jedan statistički region, to ne znači da treba odustati od interne politike regionalnog razvoja
- U Crnoj Gori ne postoje administrativno određeni regioni
- **Crna Gora je teritorijalno organizovana u 19 opština, Glavni grad i Prijestonicu** (od decembra 2013, konstituisana je i opština Petnjica, a zatim i Gusinje) – **23 opštine**
- Za potrebe analize i prepoznavanja razvojnih prioriteta, posmatranje JLS pojedinačno može značiti suviše mikro pristup.
- Sa druge strane, zbog ograničene mogućnosti apsorpcije finansijskih sredstava na nivou JLS (izuzev Glavnog grada Podgorice), postoji potreba posmatranja JLS u kontekstu prirodnog okruženja kojem pripada.

- Granice opština, Glavnog grada i Prijestonice utvrđene su granicama pripadajućih naselja.
- Rad i finansiranje lokalne samouprave uređen je:
  - a) **ZAKONOM O LOKALNOM SAMOUPRAVI** kojim je uređen način obavljanja poslova JLS, koji je usaglašen sa **Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi** i u kom su usvojena načela koja se odnose na decentralizaciju, demokratizaciju, supsidijarnost, izjednačavanje hijerarhije između centralnih i lokalnih organa, načelo samoorganizovanja i načelo održivog razvoja; i
  - b) **ZAKONOM O FINANSIRANJU LOKALNE SAMOUPRAVE** koji je dat veći stepen fiskalne autonomije, mogućnost jačanja fiskalnog kapaciteta i obezbjeđivanje izdašnjih prihoda JLS za finansiranje poslova iz svoje nadležnosti, Zakonom o regionalnom razvoju podstiče se ravnomjerniji razvoj svih crnogorskih opština, odnosno brži razvoj manje razvijenih,

REGIONALNE RAZLIKE I KAKO IH MJERITI?

Razvojni problemi pojedinih JLS:

- visok nivo nezaposlenosti,
- nerazvijena infrastruktura,
- nizak dohodak,
- nizak nivo prihoda JLS,
- starenje stanovništva,
- niska gustina naseljenosti,
- nedostatak kapaciteta JLS za strategijsko planiranje.

Kako mjeriti nejednakost u razvoju ?

- Najznačajniji sintetički pokazatelj razlika u razvijenosti je **BDP/pc u PKS**
- Međutim, u Crnoj Gori, usljed **nedostatka zvaničnih podataka** o BDP na nivou JLS, nije moguće analizirati udio JLS, ili regiona u ukupnom BDP-u Crne Gore
- Stoga se obračunavaju:
  - **indeks konkurentnosti i**
  - **indeks razvijenosti**

Indeks razvijenosti u SRR

Kompozitni pokazatelj stepena razvijenosti JLS i regiona koji se računa kao **ponderisani prosjek** **pet** osnovnih socio-ekonomskih pokazatelja i to:

1. **Stopa nezaposlenosti,**
2. **Ukupni oporezivi dohodak/pc,**
3. **Budžetski prihodi JLS/pc** (sopstveni i zajednički) ostvareni prihodi **umanjeni za** prihode od prireza porezu na dohodak, prihode od Egalizacionog fonda, uslovne dotacije, donacije, pozajmice, subvencije, prihode od prodate imovine i prenesena sredstva iz prethodne godine/po stanovniku),
4. **opšteg kretanja stanovništva** (stopa rasta stanovništva JLS)i
5. **Udio obrazovnog stanovništva** (SSS, viša i visoka stručna sprema) u ukupnom stanovništvu u dobi 15-64 godine).

Struktura pondera indeksa razvijenosti

POKAZATELJI	PONDER
1) Dohodak per capita	25%
2) Stopa nezaposlenosti	15%
3) Budžetski prihodi (spostveni i zajednički) JLS/pc	15%
4) Opšte kretanje stanovništva (stopa rasta stanovništva)	25%
5) Stopa obrazovanja stanovništva	20%

Razvrstavanje jedinica JLS prema stepenu razvijenosti

Grupa	Rang	opis
I GRUPA	MANJE razvijene JLS	JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti DO 30% PROSJEKA indeksa razvijenosti u Crnoj Gori;
II GRUPA		JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti DO 50% PROSJEKA indeksa razvijenosti u Crnoj Gori;
III GRUPA		JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti IZNAD 50% DO 75% prosjeka indeksa razvijenosti u Crnoj Gori;
IV GRUPA		JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti IZNAD 75% DO 100% prosjeka indeksa razvijenosti u Crnoj Gori;
V GRUPA		JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti iznad 100% do 125% prosjeka indeksa razvijenosti u Crnoj Gori;
VI GRUPA		u šestu grupu – JLS čija je vrijednost indeksa razvijenosti IZNAD 125% PROSJEKA indeksa razvijenosti u Crnoj Gori.

Stepen razvijenosti JLS određuje se preko **INDEKSA RAZVIJENOSTI**, koji predstavlja prosjek pokazatelja **ekonomske razvijenosti, strukturnih promjena i demografskog stanja**. % učešća navedenih pokazatelja u sintetičkom indeksu razvijenosti utvrđuje se SRR, bliži način utvrđivanja indeksa propisuje Vlada, a index razvijenosti JLS ocjenjuje ministarstvo.

Indeks razvijenosti za Crnu Goru 2007-2009

Kategorizacija JLS:

- JLS čija je vrijednost indeksa **ispod 50% prosjeka za Crnu Goru** - opštine Plav, Plužine i Šavnik – 3 (Plav ispod 30%, spada u tzv. Prvu grupu po indeksu razvijenosti, a PL i ŠA u drugu grupu)
- JLS čija je vrijednost indeksa **između 50% i 75% prosjeka za Crnu Goru** (3. grupa) - opštine Andrijevica, Berane, Kolašin, Bijelo Polje, Mojkovac, Rožaje, Prijestonica Cetinje i Ulcinj – 8 opština ;
- JLS čija je vrijednost indeksa **između 75% i 100% prosjeka za Crnu Goru** (4.grupa) - opštine Pljevlja, Žabljak, Nikšić, Danilovgrad, i Bar -5 opština;
- JLS čija je vrijednost indeksa **između 100% i 125% prosjeka za Crnu Goru** (5.grupa)
- JLS čija je vrijednost indeksa **iznad 125% prosjeka za Crnu Goru** (6.grupa) - opštine Budva, Kotor, Herceg Novi, Tivat i Glavni grad Podgorica - 5.
- Ispod 75%, prve tri grupe - za razvojnu pomoć!**

Rang	JLS	INDEKS RAZVIJENOSTI (CG=100)
21	PL	20,27
20	ŠA	45,97
19	PŽ	49,83
18	UL	56,86
17	RO	57,59
16	AN	57,78
15	BA	62,95
14	KL	70,94
13	BP	72,31
12	MK	72,89
11	CT	73,07
10	ŽB	81,95
9	PV	81,98
8	NK	88,93
7	DN	89,78
6	BR	91,99
	CG	100
5	PG	145,97
4	TV	149,65
3	HN	164,99
2	KO	201,91
1	BD	362,4

JLS	INDEKS RAZVIJENOSTI 2010-2012	Rang	Klasifikacija po grupama razvijenosti	Indeks razvijenosti 2007-2009		Rang
			Prva grupa - ispod 30%	PL	20,27	21
Andrijevića	37,9	21.	Druga grupa - 30 do 50% prosjeka CG	ŠA	45,97	20
Plav	38,0	20.		PŽ	49,83	19
Bijelo Polje	38,1	19.		UL	56,86	18
Rožaje	39,6	18.		RO	57,59	17
Šavnik	49,4	17.		AN	57,78	16
Berane	60,1	16.	Treća grupa, od 50% do 75%	BA	62,95	15
Mojkovac	63,4	15.		KL	70,94	14
Kolašin	64,4	14.		BP	72,31	13
Pljevlja	70,7	13.		MK	72,89	12
Cetinje	75,0	12.		CT	73,07	11
			Četvrta grupa, od 75% do 100%	ŽB	81,95	10
Ulcinj	75,4	11.		PV	81,98	9
Žabljak	77,5	10.		NK	88,93	8
Nikšić	95,0	9.		DN	89,78	7
				BR	91,99	6
CRNA GORA	100			CG	100	
Danilovgrad	100,9	8.	Peta grupa, do 125%			
Plužine (...)	131,3	7.	Šesta grupa, preko 125% prosjeka razvijenosti CG	PG	145,97	5
Bar	133,9	6.		TV	149,65	4
Podgorica	141,1	5.		HN	164,99	3
Kotor	143,2	4.		KO	201,91	2
Herceg-Novi	160,2	3.		BU	362,4	1
Tivat	173,1	2.				
Budva	331,7	1.				

Indeks konkurentnosti

- **Indeks konkurentnosti** je prosjek pokazatelja poslovnog okruženja i poslovnog sektora, koji se izračunava na osnovu analize kvalitativnih i kvantitativnih podataka.
- a) **POKAZATELJI POSLOVNOG OKRUŽENJA:** demografska kretanja, infrastruktura, stepen obezbjeđenja kadra u oblasti zdravstva, obrazovanja, sporta, kulture, socijalne zaštite, stepena obrazovanja stanovništva, osnovne i poslovne infrastrukture i drugih pokazatelja na nivou JLS.
- b) **POKAZATELJI POSLOVNOG SEKTORA:** podaci o investicijama i dinamici ulaganja, razvijenost preduzetništva i nivo kretanja ekonomskih pokazatelja JLS.

Jedinica lokalne samouprave	INDEKS KONKURENTNOSTI 2012-2014	
	Prosječna konkurentnost svih JLS u CG = 100	
Budva	180,2	1.
Tivat	176,3	2.
Herceg Novi	164,3	3.
Podgorica	140,7	4.
Kotor	128,7	5.
Bar	109,4	6.
Danilovgrad	104,2	7.
Žabljak	104,1	8.
Nikšić	99,5	9.
Ulcinj	99,4	10.
Rožaje	97,6	11.
Cetinje	82,5	12.
Bijelo Polje	82,2	13.
Plav	78,9	14.
Mojkovac	78,3	15.
Pljevlja	62,9	16.
Šavnik	69,8	17.
Berane	66,8	18.
Kolašin	54,0	19.
Plužine	50,8	20.
Andrijevica	46,2	21.

Regionalno razvojni standard (RR standard)

- Specijalizovana **metodologija** u formi web platforme koja ima za cilj **SISTEMATSKO PRIKUPLJANJE PODATAKA** na nivou JLS sa ciljem dijagnoze trenutnog stanja i utvrđivanja ključnih faktora važnih za razvoj JLS i regiona.

Metodologija za ocjenjivanje društveno-ekonomskog razvoja

- Nova metodologija ocjenjivanja i razvrstavanja JLS i regiona **prema stepenu socio-ekonomskog razvoja**
- Cilj predložene metodologije je što objektivnije mjerenje socio-ekonomskih razlika među JLS i/ili među regionima.

Razvojni projekti

- Projekti koji se odnose na izgradnju i/ili rekonstrukciju privredne, komunalne, obrazovne, socijalne i energetske infrastrukture, te infrastrukture u funkciji zaštite životne sredine neophodne za razvoj; jačanje kapaciteta naučnih, obrazovnih, kulturnih i drugih institucija, kao i drugi projekti koji su u funkciji regionalnog razvoja.
- REGIONALNI PROJEKAT – svaki projekat koji JLS ne može samostalno da realizuje

OSNOVNA INFRASTRUKTURA

Predstavlja osnovnu tehničku strukturu i sisteme koji podržavaju **društvo**, kao što su: vodovod, kanalizacija, snabdijevanje električnom energijom, putevi (regionalni, magistalni i lokalni), dostupnost i kvalitet vazdušnog, željezničkog i pomorskog transporta, nastojanja u zaštiti životne sredine (ukupna količina otpada, količina recikliranog otpada, investicije i tekući izdaci za zaštitu životne sredine) i sl.

POSLOVNA INFRASTRUKTURA

Predstavlja tehničku stukturu i sisteme koji kreiraju **poslovni ambijent**, kao što su su: broj i površina preduzetničkih zona, IT infrastruktura, dostupnost energenata, razvijenost finansijskog tržišta, lakoća kreditiranja, saradnja privrede i obrazovnih ustanova, dostupnost istraživanja, postojanje i kvalitet dobavljača, broj registrovanih vozila, konkurencija na domaćem tržištu i sl.

Strateški planovi razvoja JLS

- Važan pokazatelj razvijenosti lokalnih samouprava je i ažurnost u donošenju strateških dokumenta. Stupanjem na snagu novog **Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata** (Sl. List CG, br. 51/08) lokalne samouprave imaju obavezu da donesu novi **PROSTORNO-URBANISTIČKI PLAN LOKALNE SAMOUPRAVE**.
- Većina opština je u toku izrade i donošenja prostorno-urbanističkog plana.
- Gotovo sve opštine donose i nove **STRATEŠKE PLANOVE RAZVOJA LOKALNE SAMOUPRAVE**.
- Pored ovog osnovnog strateškog dokumenta, postoji potreba za izradom strateških dokumenata poput Strategija razvoja turizma opštine, Strategija ruralnog razvoja opštine, Plan upravljanja kulturnim dobrima, kao i Plan upravljanja prirodnim dobrima. Međutim, u najvećem broju JLS nije prepoznata potreba za donošenjem ovih strateških dokumenata.